

Quadern d'escola de Paquita Ventura (1935-1936)

Glòria Arimon i Ventura*

Resum

Va arribar a les nostres mans un quadern d'escola. L'havíem vist altres vegades, però aquest cop ens hi vam fixar atentament. Ens vam posar a llegir-lo i ens va atrapar. La nena que el va escriure tenia 11 anys quan el va començar. Eren temps de canvis i de lluites. L'ensenyament n'era un dels punts clau. Aquell quadern ens permetia veure què s'ensenyava i com, però també com es vivia. Per això el fem públic, perquè ens sembla que il·lustra una etapa d'un any i mig en una escola d'un petit poble del Vallès.

Paraules clau

Parets, escola, meteorologia, refranys, català, fàbrica

1. El quadern

El quadern comença el 13-12-1934, amb una sola anotació (per això considerem que comença, de fet, el gener de 1935) i acaba el 7 de juliol de 1936. Té 225 fulls, quadriculats, escrits a totes dues cares i enquadrats (15,5 x 21 cm). Per separar els dies hi ha sanefes, diferents sempre. Alterna textos i dibuixos de colors i alguns són a pàgina sencera.

La Francesca té 11 anys quan el comença i li falta un mes per fer-ne 14 quan l'acaba. Els textos estan escrits en lletra entenedora, en alguns llocs més grans, en d'altres en lletra més petita,

Figura 1. Lección de cosas: el naranjo. A continuació, 4 pàgines on s'explica quin tipus de terra necessita un taronger per viure, els diferents tipus de taronges, el valor comercial de cultivar-ne, els llocs d'Espanya on es conrea i els valors vitamínics.

i els dibuixos són pulcres. Tan sols en un pàgina hi ha una gran taca de tinta. “Una nena de la meva classe em tenia enveja —explica la Paquita— perquè jo tenia una llibreta molt maca i neta, i em va tirar el tinter per sobre”. I afegeix: “Vaig plorar molt”.

* Periodista i filòloga. arimonventura@yahoo.com

2. Parets. El context polític i econòmic

L'u de desembre de 1934 Parets tenia 2.086 habitants (1.025 homes i 1.061 dones); el 30 d'abril de 1936 eren 2.115 habitants. La majoria eren jornalers i, com a tants pobles de la comarca, hi va haver un pas progressiu del camp a la fàbrica. La industrialització ja havia començat el 1880, quan s'hi va instal·lar la Indústria Linera. L'amo era Antoni Feliu Peix, de Vilassar de Dalt. Amb l'oferta de feina van arribar a Parets un gran nombre de famílies de fora; molts es van instal·lar a les cases que va fer construir l'amo per la brigada de paletes, amb una estructura molt similar a una colònia tèxtil.

La Indústria Linera, el juny de 1931 ja tenia 431 treballadors (133 homes i 298 dones). Hi havia un gran espai que era l'edifici que ocupava la fàbrica i les seves instal·lacions, la torre del director, el centre d'oci dels obrers i les cases dels treballadors, als carrers de Sant Josep, Santa Irene, Antoni Feliu i Antoni M. Claret.

Quan el 14 d'abril de 1931 es proclama la II República d'Espanya, una de les prioritats que marca és l'ensenyament: "El gobierno provisional de la República sitúa en el primer plano de sus preocupaciones los problemas que hacen referencia a la educación del pueblo." L'article 48 de la Constitució diu: "la enseñanza será laica, hará del trabajo el eje de su actividad metodológica y se inspirará en ideales de solidaridad humana." Però el 1933, amb el triomf de Lerroux i el suport de la CEDA, s'inicia l'anomenat bienni negre, amb retrocessos importants.

El 20 de novembre de 1932 s'havia escollit el primer Parlament de Catalunya, sota la presidència de Companys; aquell mateix any hi ha una vaga a la Linera que provoca la dimissió de l'alcalde d'ERC, Manuel Guasch Cortès (13-1-1932).

Com a tants pobles dels voltants,

els anys trenta a Parets hi havia una vida associativa molt intensa. La Festa Major, fins el 1933, tenia dos envelats, un a la cooperativa i l'altre a la plaça, perquè hi havia dues societats; el 1934 hi va haver un tercer envelat, organitzat pel Centre d'Esquerra; aquell any ERC guanya les eleccions municipals a Catalunya; a Parets l'alcalde escollit democràticament és Joan Molins Aguilà, però arran dels Fets d'octubre és destituït, fins que el 3 de maig torna al seu càrrec (i ho serà fins el 19 de juliol de 1936); el febrer anterior, el Front d'Esquerres havia guanyat les eleccions generals a Espanya.

Figura 2. Paquita Ventura Terrades, curs 1935-36

3. La família. La feina

Francesca Ventura Terrades era la tercera filla del matrimoni format per Fidel Ventura Mauri, de Granollers, i Carme Terrades Filbà, de Montmeló. Van anar a viure a Parets per treballar a la Linera. La Carme feia d'ordidora, però quan calia, també teixia. En Fidel hi va treballar fins que algú que manava li va "suggerir" que votés per uns, i ell, de conviccions fermes, no ho va fer. Va haver de canviar i anà a la Pelleria de Mollet. Primer hi anava a peu i quan va poder, es va comprar una bicicleta. Van tenir tres filles, la Caterina, la Maria i la Francesca (nascuda el 15 d'agost de 1923).

La Francesca (coneguda primer com a Francisqueta i després com a Paquita)

era molt amiga de la Pilar Pérez Gómez (Pilín), filla del farmacèutic; quan la seva amiga anava a estiuajar fora, durant tot l'estiu li deixava la bicicleta

Vivien al carrer d'Antoni Feliu, número 7, en una casa de la Linera, que constava de planta baixa i un pis. A baix hi havia l'entrada, el menjador, la cuina, un rebost gran on es baixava per unes escales cap avall i un pati, amb la comuna i un safareig amb pou que compartien amb la casa del costat. A dalt hi havia les habitacions. Entre els veïns, la Josefina Peix. Una mica més enllà, l'era i la masia de la Llúcia Ros. La sirena de la fàbrica marcava el temps i els ritmes dels homes i dones d'aquelles cases.

La Paquita va anar a escola fins poc abans de complir 14 anys (el pare havia mort molt jove). Després va treballar a la Linera de teixidora, com havia fet sa mare, son pare i les dues germanes més grans. Als 27 anys, l'any 1951, la Paquita plega de treballar per casar-se i anar-se'n a viure a Mollet.

4. L'ensenyament a Parets

Les escoles nacionals de Parets s'inauguren el 22 de setembre de 1928. Els anys 1934 i 1935 tenien 4 mestres, 2 per a nens i 2 per a nenes; l'any 1936 hi ha un mestre més, ja que les aules per a nenes són tres. No n'hi havia cap altra i era unitària. Estava situada tocant a la carretera, a l'altra banda del centre del poble, encara sense urbanitzar, al davant de Can Rajoler.

L'any 1934 s'hi van matricular 124 nens i 127 nenes. L'any 1935 hi havia 156 nens i 132 nenes i el 1936 eren 150 nens i 124 nenes. La mitjana d'assistència de l'any 1934 era de 98 nens i 104 nenes. El 1935 hi anava una mitjana de 111 nens i 90 nenes i el 1936, 114 nens i 93 nenes.

L'equip de mestres era encapçalat per Lluís Piquer i Cecília Alfageme, entre d'altres. Modesta Riofrío Sigüenza s'hi

incorpora el 1934 i és la professora de la Paquita Ventura. Vivia al c/Masmolins i com a persona amb estudis, participa en responsabilitats habituals que es demanava a les persones d'estudis en un poble: el febrer 1933 consta com a membre del grup 1 del cens electoral, nomenada per la Junta municipal del Cens. En les eleccions de novembre, el 1933 va exercir per primera vegada el dret a vot (com també a les de febrer de 1936). El maig del 1935 es va renovar el Consell Local d'Ensenyança de Parets i Modesta s'hi va incorporar per substituir el mestre Lluís Piquer. (MASSAGUER, 2007).

L'escola no disposava de biblioteca ni tenia aules especials. Tampoc feien colònies. A principis del curs 1935-36 la Paquita dibuixa un plànol de la seva classe on veiem que està orientada a l'est, té 3 finestres al nord, hi ha 4 fileres de 6 pupitres, al davant de tot una tarima i a continuació, tocant

Figura 3. Llarga divisió feta el 4-7-1936 i a continuació dibuix d'una flor

a la paret, un armari. A l'hivern passaven fred, tot i tenir estufes, que només encenien quan les temperatures eren molt baixes.

Un dels propòsits del règim republicà era acabar amb l'analfabetisme endèmic. La inspectora Josefa Herrera, de la direcció general d'ensenyament de la zona, visità Parets el 28 d'octubre de 1932 per conèixer la situació dels menors de 6 anys. Convoca el Consell local d'Ensenyança format pel president Bonaventura Visa, el secretari Francesc Gorina i els vocals Antonio Caballero (metge), Modesta Riofrío (mestra), Francesc Serra i Angel Ureña (mestre) per veure com poden escolaritzar els menors. Els objectius de l'ensenyament durant la República es poden resumir en tres: escolaritzar el màxim nombre d'alumnes, que els mestres arrelessin al poble (per això els ajuntaments construeixen cases de mestres) i fer un ensenyament modern i català.

L'amiga i veïna, Llúcia Ros, que tenia uns anys més que la Paquita, ens ha mostrat alguns quaderns que ella feia. Al quadern de cal·ligrafia i ortografia, mètode Orthos, del curs 1933-34, les frases per practicar són

aquestes: "Sé trabajador. Ten constancia. No desmayes. Practica el bien. No quieras arrepentirte. El Gobernador Civil es una autoridad. Los Ministros tienen título de Excelencia. Trata siempre de Usted a tus superiores. Un carácter dócil es útil a quien lo posee".

5. El contingut del quadern

No sabem si n'hi va haver d'anteriors però el que s'ha conservat comença el 13 de desembre de 1934, amb un problema d'aritmètica i després ja passa al 1935. S'inicia el 10 de gener, després de les vacances de Nadal i Reis i acaba el 7 de juliol de 1936, quan comencen les vacances d'estiu. A través de la lectura podem veure què feia ella, la família i les amigues. Podem saber els continguts que s'estudiaven, el temps que feia o algunes de les experiències educatives de l'entorn.

Està escrit en castellà, llevat d'algunes excepcions, com alguns dictats o còpies i algun altre tema (refranys catalans...) i hi ha constants exemples de "catalanades" pròpies de nenes que parlaven habitualment el català, però els feien escriure en castellà. Tanmateix, la redacció, el vocabulari i la manera d'expressar-se mostren un alt nivell de coneixement del castellà.

Curs 1934-35

Les assignatures que fan són aritmètica i geometria, ciències, geografia, dibuix i tasques diàries fixes, que són còpia, dictat i redaccions, sovint sobre temes relacionats amb la seva vida. La Paquita ens descriu, així, un cas real d'una amiga seva que va morir ofegada en una riada, les comunions del mes de maig, i cartes a familiars o amigues a qui explica les vacances, les festes o les malalties.

18 de marzo de 1935

"El domingo por la tarde la

174

Figura 4. Alumnes de "donya" Cecília. La Paquita és la 5a de la segona fila començant per l'esquerra

Oller pequeña fue a pasear por la riera con sus amigas; corrían, jugaban y saltaban, y la Oller se cayó en el agua; sus amigas, cuando vieron que se ahogaba, se fueron a llamar a gente, y cuando lo supo su madre se puso a gritar y la llamaba. Cuando yo vi que su madre estaba tan disgustada me puse a llorar”.

6 de mayo de 1935

“El domingo por la mañana me fui a comulgar con Peix; cuando salí de la iglesia fui a almorzar. A dos cuartos de nueve la hermana de la Piquer salía para casarse, estaba muy mona.

Por la tarde queríamos ir a Sant Valerià, pero como hacía muy mala tarde mi madre nos dijo que no iríamos, porque nos resfriaríamos. Con mi hermana fuimos a teléfonos para ir a pasear por la carretera, cogimos una cuerda, saltamos y después, cuando vimos que se hacía oscuro, nos fuimos a mi casa”

28 de mayo de 1935

“Sra. Dña. Rosa Inglés. Sants.

Mi querida tía: esta carta es para decirle que no iremos porque Catalina aún no está buena; cuando esté mejor ya iremos. El domingo los niños de Primera Comuni3n comulgaron, que alegría! Ayer hizo un año que yo comulgúe, estaba loca de alegría. Muchos besos para Vd y primos, que mucho los quiero”.

6 de junio de 1935

“Este verano volveré a Arbucias a veranear con mis tíos porque me gustó mucho; cuando íbamos a pasear veíamos muchas rocas altísimas y muy bonitas, los campos verdes con amapolas adentro que hacían bonito. Engordé mucho, había mucha gente enferma de otros sitios, porque los aires de Arbucias son muy sanos y por eso volveré allí a ver si engordo”

Curs 1935-36

Continua el mateix quadern del curs anterior, que acaba el 6 de juliol de 1936, dotze dies abans que esclati

la guerra civil. Hi ha, però un tall entre el 24 gener i el 9 març, amb una nota escrita per la Paquita on diu que fa un mes que no ha anat a l'escola, perquè ha fet vacances (?).

Observem molts canvis en relació amb el contingut del curs anterior. El primer, l'anotació diària de les temperatures i algunes observacions més relacionades amb la meteorologia, sempre vinculades a l'estació i a les tasques del camp.

Cada dia fan tres activitats fixes: lectura, escriptura i c3pia. De vegades la lectura és del llibre Diana, d'altres el “Tercer libro” o “Cartes de Leonardo”; pel que fa a la c3pia, en van fent fragments cada dia, i són de temes tan diversos com *El color del mar*, *Un silbato demasiado caro* (sobre la vida de Franklin), *La estrella de mar*, *El sol comunica vida*, *Malicia castigada*, *Por qué flotan los buques*, *Los esquimales*, *L'alimentació* (català), *La Eneida*.

Van alternant les diferents assignatures, que són: gramàtica (accents, vocals, síl·labes, oracions, regles ortogràfi-

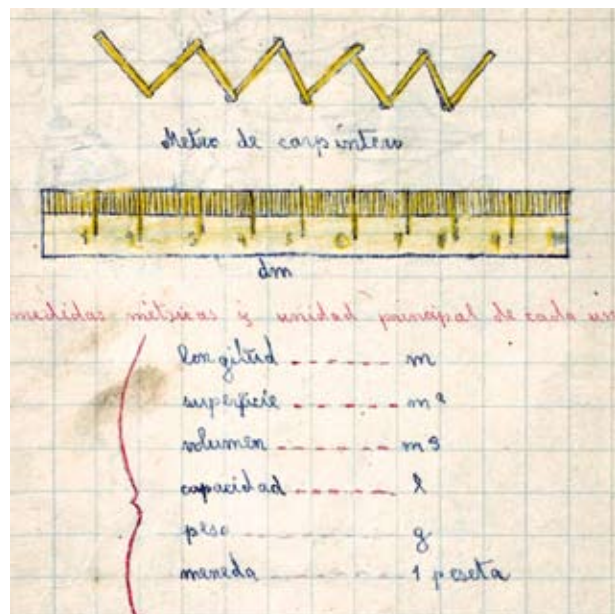

Figura 5. Llic3 del 20-3-1936. Les mesures mètriques. El metro

ques, morfologia, sintaxi...), aritmètica (sumes, restes, divisions i multiplicacions, problemes, trencats, sistema mètric, múltiples, mesures...), geometria (líniees, angles, circumferències, quadrats, mesures de superfície, de volum...) dibuix, geografia (sistema planetari, la terra, translació al voltant del sol, meridians, paral·lels, punts cardinals i maneres d'orientar-se, els planetes, fenòmens elèctrics, situació d'Espanya, rius, serralades...), història d'Espanya (celtes, romans, fenicis, visigots, Reconquesta, Catalunya durant la Reconquesta: la Marca Hispànica, el Cid, els almogàvers...), i civisme.

Treballen centres d'interès i la observació. En uns capítols que titulen "Lección de cosas" parlen de temes concrets, com la sal, el taronger, etc.

En general, sempre escriuen en castellà, llevat d'algunes excepcions.

Aquest curs és el que ens permet valorar més bé què feien i com. Així, veiem que treballen:

Centres d'interès

17 de setembre de 1935

Centre d'interès: les vacances

"Estos días de vacaciones ayudaba a mi madre a hacer faena; también jugaba con mis amigas, a ratos en casa, a ratos en la calle, así me pasaba bien el tiempo. Por la Fiesta Mayor de Parets disfruté mucho: fui al baile con mi hermana, ella bailaba pero yo no porque aun soy pequeña. Pensaba mucho en la escuela. Con mis compañeras, algún ratito lo dedicaba a leer, repasando alguna lección anteriormente aprendida".

23 de setembre de 1935

Centre d'interès: l'escola

¿Para qué vais a la escuela? Para aprender las lecciones y ser el día de mañana una mujer de provecho.

La vuelta a la escuela. Me he levantado temprano y alegre con la idea de volver otra vez a la escuela. Por el camino encuentro a mis amigas, todas están alegres. Entro en la clase a saludar a la señora maestra y le digo como me han probado bien las vacaciones y que yo he cumplido el trabajo escolar que me impuso por vacaciones. Estoy contenta y satisfecha.

La clase: He cambiado de clase. Tengo mi asiento al lado de mi compañera Pilar Pérez.

Propósitos para el curso que em-

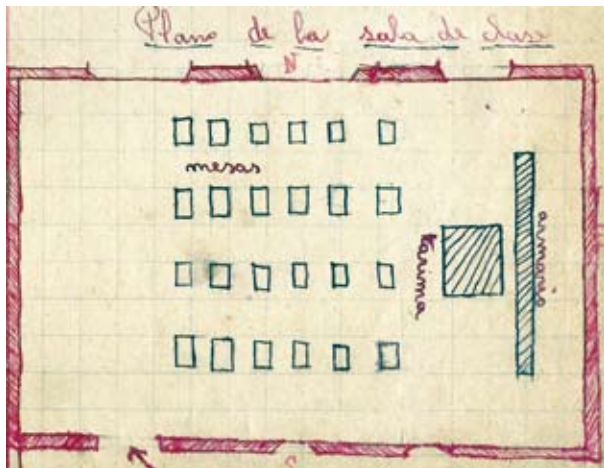

Figura 6. Plànol de la classe dibuixat per Paquita el 23-9-1935

pieza: Aprovechar el tiempo, que quizás éste sea el último curso que asista a clase. Vi durante mis vacaciones el bien que proporciona la ilustración. Nuestra maestra nos inculca el hábito del trabajo y aprovechamiento.

11 de novembre de 1935

Centre d'interès: La vida al grup escolar (còpia en català).

"La mestra de pàrvuls, després d'haver fet que es fixessin en tot, els féu passar a la segona sala. Allí els nens eren més grans, de 5 a 7 anys. També hi havia alguns que treballaven lliurement asseguts a terra damunt d'una catifa, però la major part estaven agrupats per equips, asseguts a llurs cadi-

retes entorn de les taules i alguns treballaven en altres taules de dos en dos i també individualment”.

13 de novembre de 1935

Centre d'interès: La vida al grup escolar (còpia en català)

“Allí tenen com a centre d'interès animallets, casetes i instruments de cartró o cel·luloide; damunt dels quals feien lectures globals i frases senceres per mitjà de les quals aprenien a llegir i escriure. Eren frases llargues sobre objectes; relacions compostos per ells mateixos.

—Aquests són més grandets— digué la mestra i per a ells seguim diferent mètode que per als petits: hom ha d'adaptar-se a la realitat”.

15 de gener de 1936

Centre d'interès: La vida rural (còpia en català) La masia.

Redacció de cartes

9 d'octubre de 1935

Carta a la tia Rosita Inglés. Sants

“Mi querida tía: Le escribo esta carta para decirle que venga el sábado. En mi colegio haremos fiesta y así yo podré estar siempre a su lado. El sábado no podremos salir, estaremos en casa porque tenemos faena; pero el domingo por la mañana haremos hacer una buena comida al bosque y luego cuando estaremos, nos marcharemos hacia nuestra casa, y a la noche nos iremos a ver el museo de casa el señor cura, que es muy bonito. Se despide su prima que mucho la quiere.”

11 de novembre de 1935

Carta a Antònia Oliver, c/Virgen del Pilar, 3, Barcelona

“Mi querida amiga. Esta carta es para invitarte que vengas, que mi padrina ha comprado un niño y está muy gordo y me parece que haremos el bautizo el domingo próximo. Cuando te marches te vendré a acompañar hasta la estación, que es un paseo desde Paret. Se despide tu queridísima amiga que mucho te quiere”.

20 de desembre de 1935

Carta a Srta. Maria Tornés, Coll-Blanch.

“Estimada amiga; records i tendres emocions en aquesta gran diada de Nadal, voldré que sentíssis la teva estimada amiga, no puc pagar-te d'altra manera el teu amor, mes corresponent i amb molts petons, però molts. La teva estimada amiga que de tot cor t'estima.”

8 de gener de 1936

Carta a Anita Canals, Sants

“Querida amiga: los Reyes Magos me trajeron una caja de colores que me gustó mucho y después una bufanda de color azul, es de lana. Los quiero mucho estos reyes porque siempre se acuerdan de mi. Yo, en recompensa, estudiaré y trabajaré mucho”.

18 de gener de 1936

Carta a Srta. Rosa Guasch, Sant Andreu.

“Mi querida amiga. Te escribo esta carta para decirte que pasé muy bien los dos días de fiesta que tuvimos en la escuela. Disfruté mucho el domingo; a la noche fui al baile, que me gustó. El lunes por la mañana fui a Oficio y cantaban unos músicos. Después un predicador predicó muy bien a mi gusto. Por la tarde fui a la procesión, mi hermana llevaba el pendón, toda la procesión fue muy lucida. A ver si otro año vendrás a verlo. Se despide tu amiga!”

Educació cívica

29 d'octubre de 1935. Dictat

“Nosotros los españoles constituimos una sociedad, que es un ejemplo de personas que se unen para un mismo fin. No hay sociedad si no hay deberes y derechos. No hay sociedad si no hay alguien que la gobierne, que la dirija.

Los españoles todos constituimos una sociedad. No hay sociedad sin alguien que la gobierne y dirija. A nosotros la nación española nos dirige y gobierna el Estado Español.

Se puede ser instruido en matemáticas, geografía, moral y física... en sus deberes y derechos, como ciudadano. La instrucción cívica enseña a conocer bien qué deberes y derechos tenemos con el Estado, como está organizado, cual ha de ser nuestra conducta ciudadana, política, etc.

Hay deberes y derechos entre los españoles y el grupo, la totalidad, la sociedad que forman la Nación. Los hay entre cada español, cada ciudadano, la nación y la autoridad que dirige el

Estado. Tres palabras bien distintas que debemos conocer bien: Nación, Estado, Ciudadano”.

17 de març de 1936

Anàlisi morfològica de la següent frase: “El soldado español ha sido siempre sufrido y valiente”.

La Constitució republicana

A partir del 30 d'abril i fins al 13 de maig, van anotant diferents articles de la Constitució republicana (s'havia aprovat el 1931):

1. España es una República democrática de trabajadores de toda clase que se organiza en régimen de libertad y de justicia.

2. Todos los españoles son iguales ante la ley.

3. No podrá ser fundamento de privilegio jurídico: la naturaleza, la curación, el sexo, la clase social, la riqueza, las ideas políticas y las creencias religiosas.

4. Sólo se castigaran los hechos declarados punibles por la ley anterior a su perpetración. Nadie será juzgado sino por juez competente y conforme a los trámites legales.

178

Figura 7. Dibuix de Paquita fet el 25-6-1936 amb l'anotació: Escudo de Parets del Vallés

Figura 8. Dibuix fet el 3-4-1935, que acompanya la còpia: Les barres de sang

5. Toda la riqueza del país, sea quien fuere su dinero, está subordinada a los intereses de la economía nacional y afecta el sostenimiento de las arcas públicas, con arreglo a la Constitución y a las leyes.

6. El trabajo, en sus diversas formas, es una obligación social y gozará de la protección de las leyes.

7. El servicio de la cultura es atribución esencial del Estado y lo presentará mediante instituciones educativas enlazadas por el sistema de la Escuela unificada.

8. La República legislará en el sentido de facilitar a los españoles económicamente necesitados el acceso a todos los grados de enseñanza, a fin de que no se halle condicionada más que por la aptitud y la vocación.

9. La enseñanza será laica, hará del trabajo eje de la actividad metodológica y se inspirará en ideales de solidaridad humana.

30 de novembre de 1935

Ressenya del passeig escolar del 29-11-1935

"Ayer tarde nos fuimos al bosque con todas las niñas del colegio y nuestras maestras. Por el camino cantábamos y disfrutamos mucho; había una casa de payés que tenían muchos pajaritos en una gran jaula. Estábamos tristes porque veían todas los otros

pájaros que corrían y ellos habían de estar allí encerrados. Cuando llegamos al bosque mi amiga Pilín y yo nos sentamos y luego busqué setas. En fin, disfruté mucho. Todas llevábamos plantas aromáticas del bosque: tomillo, romero... Además, cogimos piñas para la estufa de la clase de párvulos, pues los pequeños tienen frío. Cantando contentas por el camino, regresamos a nuestras casas".

21 de desembre de 1935

Anotació que diu que no han pogut fer el diari de classe perquè han hagut d'acabar les felicitacions de Nadal i algunes labors, a més de fer la neteja dels pupitres. I continua: "Jo procuraré que el meu sigui sempre el més net. Sense tacar-lo mai de tinta, ja que això només és propi de les nenes descuidades".

La calle en que vivo, ¿qué orientación tiene? Teniendo en cuenta el portal de mi casa, mi calle tiene la orientación Este. Nuestra escuela de Paretés está orientada al Norte. Dicha orientación hace que el sol no penetre dentro de la sala de clase. Sentimos un intenso frío en las montañas de invierno que moderamos con la calefacción de la estufa".

13 de gener de 1936

Un problema d'aritmètica comença així: "He anat al mercat de Mollet i he gastat..."

Figura 9. Dibuix de Paquita amb l'anotació: Setas del diablo (venenosas)

Figura 10. Divisió feta l' 11-5-1936, acompanyada d'un dibuix de roques al mar i gavines

La següent anotació al quadern és: 25-1-1936 / 9-3-1936.

"Hace un mes que no he ido a la escuela. Ahora vuelvo a empezar. Siendo algo en el cambio de vida que con estas vacaciones hacía; esto es, casi perdí el hábito de la disciplina escolar. Esto de ir cada día a clase mañana y tarde, trabajar, escribir, estudiar la lección.... es para mí otra vida que me gusta más, activa y a gusto. Para mí trabajar, ir a la escuela y ser una mujer de provecho el día de mañana y ayudar a mi buena mamá".

Refrans populars

El 30 març i l'1 d'abril de 1936 treballen els refrans en català sobre els mesos de l'any, alguns ja els coneixíem, però d'altres no, per això transcrivim aquest fragment sencer:

Gener

- Qui bona allada vol fer, que faci alls pel gener
- Gener, faves a fer
- No és bon gener que no deixi les basses planes
- Pel gener cada ploma val un diner
- Gener, mitja polla i mig graner

180

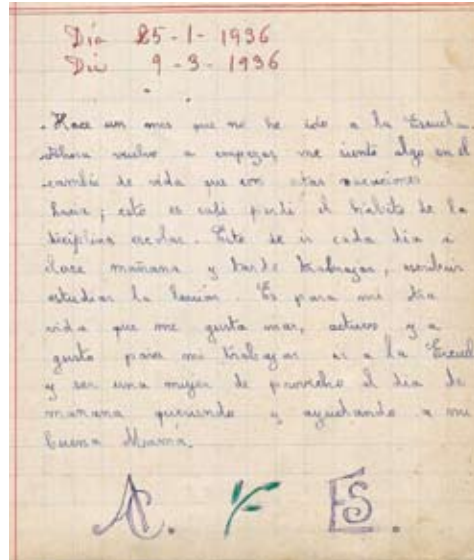

Figura 11. Dates 25-1-1936/9-3-1936. Ejercicio de redacción i a continuació explicació dels dies que no van anar a escola i què va fer. Al final de tot, unes inicials.

Febrer

- Febrer, de cap o de cua l'ha de fer
- Si la Candelera plora l'hivern és fora, si la Candelera riu el fred és viu
- Si trona entre la Candelera i la Mare de Déu de març s'allarga 40 dies l'hivern
- Si el febrer riu, el fred reviu
- Sia a l'entrar, sia al sortir, el febrer dóna que dir
- Per la Mare de Déu encandelada, grossa nevada, grossa gelada o grossa ventada 8 dies ençà, 8 dies enllà, l'ha feta, la farà.
- Si el febrer no fa februres, el març fa esgarradures.
- Si vols bon all, fes-lo pel febrer, i sinó, quan et caigui bé
- Pel febrer, remena el blat bé

Març

- Març ventós, abril plujós
- Si el març no mareja, el maig bogeja.
- Març marçot mata la vella a la vora del foc i a la jove si pot

- Si al març no mareja ni l'abril
abriga, tot l'any bogeria
- Quan el març fa de
maig, fa de març
- Pel març no en toquis pas
Abril
- Abril, cada gota val per mil
- Abril, la flor ja riu
Maig
- Per maig cada dia un raig
- Maig, a mesades vaig
- Pel maig, toquen a
missa i me'n vaig
Juny
- La falç al puny
Juliol
- El juliol ni neva ni plou,
ni dona ni cargol
- El juliol el blat és mòlt
- Juliol, la força al coll
- Juliol al cap i a la cua els dol
Agost
- A l'agost a les 7 ja és fosc
- Per l'agost, figures i mots
Setembre
- Setembre, els raïms a la premsa
Novembre
- Per Tots Sants, capes i
mocadors grans

3 d'abril de 1936

Còpia: les barres de sang
(Guifré el Pilós). Al final, di-
buix de l'escut de Catalunya.
El dia 16 del mateix mes,
història del Cid i dibuix de
l'escut d'Espanya.

23 d'abril de 1936

"Avui celebrem la Festa
del Llibre. També és la diada
de Sant Jordi, patró de Cata-
lunya".

Meteorologia

Tot el curs 35-36 ano-
ten la temperatura. Però no
només això, sinó que obser-
ven el cel, els canvis, la rela-
ció amb el camp...

L'11 de novembre de 1935 anota
que el cel està ennuvolat i ha plogut de
nit. I continua textualment: "Nuestro
jardín estaba contento pues el agua es
necesaria a las plantas para favorecer
su desarrollo. Este tiempo húmedo es
a propósito para la cosecha de las setas
que este año se presentan sanas y abun-
dantes. En el mercado se cotizan a una
peseta la libra. El mercado más impor-
tante de setas en la provincia de Barcelo-
na es Llinars."

El 23 de novembre escriu: 12°,
"Nubes. Los plátanos de la carretera van
despojándose de sus hojas".

El 25 de novembre: 8° escriu que
no fa sol, les pluges augmenten, hu-
mitegen els camps que es preparen per
rebre les llavors que hi dipositaran els
agricultors.

El 28 de novembre: 6° És el primer
dia que el termòmetre baixa a classe a
6°; a les galeries de l'escola 7° i quan el
sol ha sortit, 11°.

El 12 de desembre: 4° Fa sol. És el
primer dia que encenem l'estufa, així
es pot treballar de gust, escriu.

El 14 de desembre: 5°. Escriu que
fa sol, no fa gaire fred i es pot treballar

181

Figura 12. Dibuix de Paquita amb l'anotació a la
part inferior: Las nubes se clasifican en cuatro
grupos: cirros, cúmulos, nimbos, y estratos.

bé; “espero l’hora del recreo per anar a prendre el sol al pati i continuar plantant alguns rosers, perquè ahir va venir el jardiner de l’Eixample de Parets a plantar uns rosers enredadores per les galeries del pati. Són vermells, tenen quasi 2 m d’alçada. Estem contentes perquè els veurem florir a la primavera. A més, va podar els altres rosers que nosaltres tornarem a plantar a veure si algun agafa”.

El 13 de gener de 1936: 8°. Escriu que de tanta boira que hi ha, passant per la carretera no es veia l’escola. El terra estava molt humit.

El 17 de gener: 11°. Sembla que el cel està despejat. “Tenim ganes de veure el sol, ja que tota la setmana hem tingut boira i temps humit”.

El 13 de març: Cel cobert. “Anit va ploure bona estona amb força intensitat. La pluja d’aquests dies ha beneficiat els sembrats”.

El 16 de març: 10°. “Sol esplèndid i temperatura quasi primaveral. Contrasta la temperatura del principi de setmana amb les condicions climatològiques de la setmana anterior, on de nit refrescava bastant, juntament amb alguns ruixats”.

El 26 de març: 11°. “Con fructífera lluvia ha hecho su aparición la primavera! Estación de la juventud y el amor. Ha llovido horas de gran intensidad siendo importante la cantidad de agua caída en todo nuestro llano del Vallés. Contribuye esto al desarrollo de los cereales y legumbres para que den buen rendimiento. El aparato que sirve para medir la lluvia es el pluviómetro. Debemos estar contentos de los beneficios que nos aporta la lluvia. Vientos flojos.”

El 30 de març: 15°. Escriu que continua el temps variable i plujós, propi dels últims dies de març. “Un refrany català diu que hem d’esperar dels últims que falten per acomiadar-se del mes de març, mes dels canvis de temperatura variables, ventosos i desapacibles encara que els vents siguin calmats o fluixos”.

El 2 d’abril: 11°. “Març marçot mata la vella a la vora del foc i a la jove si pot. Deixem ja l’abric d’hivern que ens escalfava i resguardava dels rigors del fred”.

El 20 d’abril: 12°. Dia plujós. Escriu que al matí, en llevar-se, queia una lleugera pluja, “com ahir diumenge, que va ploure al capvespre. Malgrat ser primavera, desdiu el temps bo i variable que fa”.

El 22 d’abril: 16°. “Als dies d’ambient primaveral que hem gaudit els primers 15 dies del mes, han succeït dies dolents variables, desapacibles. Ha patit notable retrocés la temperatura. El dia passa amb intervals amb el firmament despejat canviant de sobte per cel cobert per alguns núvols. Dominen fortes ràfegues de vent fred i molest. Hi ha estones que no destorben els abrics”.

El 18 de maig: 17°. “Està plovent a l’hora d’anar a classe. En llevar-me plovia molt. Aquest temps tan variable potser és causa de les malalties que durant l’hivern han arribat a aquest simpàtic i alegre poble de Parets. A l’escola hi ha bastants baixes: primer, catarro, ara escarlatina, aquesta darrera, contagiosa”.

Quan falta poc per al final de curs, l’escola projecta una excursió, però estan molt pendants del temps. El 3 de juny la Paquita anota: 17°. Dia plujós, ens cansa ja tanta humitat, ens agraden més els dies que llueix el sol; primer, perquè juguem millor en el pati a l’hora del recreo; després, perquè esperem millor temps per fer una excursió com a passeig escolar. El 15 anota: “Estem intranquil·les tement que el temps ens privi de fer l’excursió a Moià i Caldes que projectem per al proper dimecres”. L’endemà, dia 16, anota: “Demà no podrem fer l’excursió; per nosaltres és una contrarietat, però paciència, hem d’acostumar-nos i temperar la nostra activitat”. El 17 escriu: “Estem desanimades, continua el temps amb tendència a pluja. Mai havíem observat amb

1935																						
Setembre	27	19	20	23	23	20	21	23	22	23												
Octubre	21	18	15	16	18	15	14	15	17	14	13	10	9	14	10	11	12	16	13	12		
Novembre	15	14	11	12	10	13	10	13	10	10	12	9	14	9	10	12	8	12	8	6	7	8
Desembre	12	10	13	12	7	9	5	5	4	4	5	2	-5	3	2	3	3					
1936																						
Gener	9	9	8	9	10	8	10	8	10	11	13	10										
Març	11	13	13	12	14	10	10	12	11	13	12	10	13	11	12	11	15	15				
Abril	17	11	19	16	15	11	12	11	16	14	15	15	16	12	14	16						
Maig	10	16	15	16	16	16	17	18	17	18	18	17	18	17	18	13	18	16	17	18	17	18
Juny	19	17	15	15	15	17	18	20	21	21	20	17	20	22	21	21	25	25	24	24		
Juliol	23	22	22	23	24	25																

Cada columna representa la temperatura anotada un dia. Observem que hi ha alguns mesos on falten dies: setembre, desembre, gener... perquè han iniciat el curs a mig mes, o han tingut vacances

tant d'interès el firmament. Haurem d'ajornar l'excursió fins que el temps millori". Finalment, el 18 de juny fa bon temps i l'alumnat de l'escola va d'excursió a visitar escoles republicanes de pedagogia avançada.

Visita a escoles de pedagogia avançada

El 19 de juny anota: "Pasamos parte de la mañana recordando y comentando la excursión que hicimos ayer las escuelas de niños y niñas de Parets a los pueblos de Castellterçol, Moià, l'Estany y Caldes de Montbui. Recordamos con alegría las emociones y recuerdos experimentados y recibidos de las autoridades, maestros y vecindario. Ha sido para nosotras un día altamente simpático que recordaremos siempre, guardando en nuestros corazones grato recuerdo. Gracias y besos a nuestros padres y maestros, que nos proporcionaron tan agradable día!"

El 22 de juny escriu una llargua ressenya, que transcrivim íntegra:

"Con que gozo y alegría salimos de Parets para nuestra soñada

excursión. Las lluvias de aquellos días hicieron aplazar nuestra marcha y fue quizás esta espera la que crispaba más y más nuestros nervios esperando el ansiado día y el toque de partida.

Corriendo colocamos un rótulo a la parte trasera del autobús, decía: "Parets del Vallès, escoles". No queríamos perder tiempo; por fin, despidiéndonos de nuestros padres que nos acompañaron

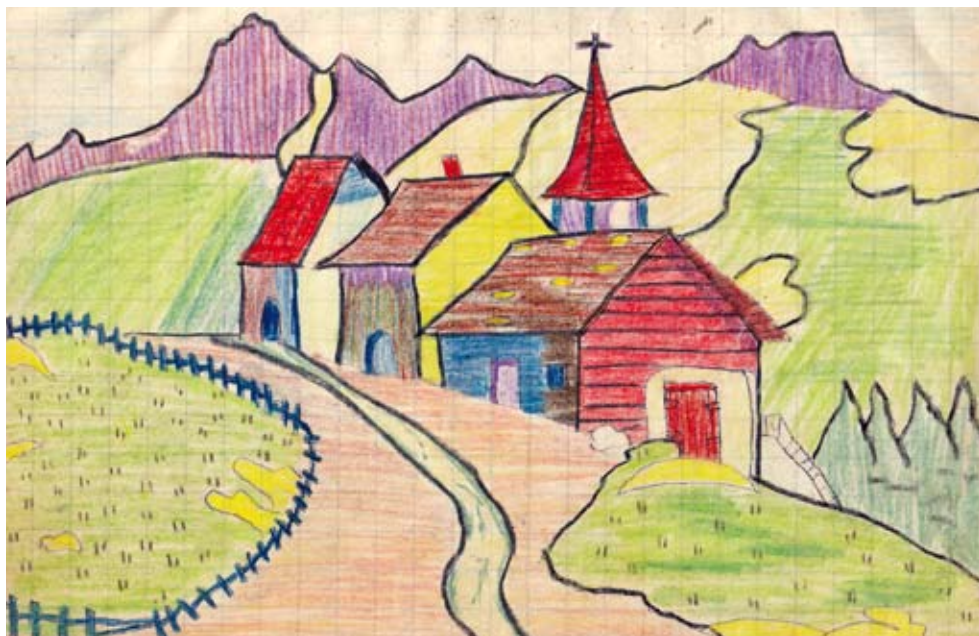
Figura 13. Dibuix fet per Paquita el 5-11-1935. A sota hi escriu el títol: Son los colores del arco iris (arc de Sant Martí). Al costat hi anota els colors: rojo, anaranjado, amarillo, verde, azul, indigo, violado.

al grupo escolar marchamos entonando el himno excursionista, letra del inspector de 1ª enseñanza de la prov. de Tarragona, don Ricardo Luna (epd).

En el primer autobús los niños de las escuelas núm. 2, Sr. Reig. En el segundo, los niños de la escuela 2, Sra. Molas. Eran las 6 de la mañana del 18 de junio de 1936, una hermosa mañana de estío, tan alegre como nuestras almas. Pasamos por los pueblos de Lliçà de Vall, Lliçà de Munt, Sta. Eulàlia, Bigues, Riells, S. Feliu, Castellterçol, Moià, L'Estany, Caldes de Montbui, regresando otra vez a nuestro pueblo de Parets del Vallès.

Nos apeamos a Castellterçol, cuna de nuestro insigne Enrique Prat de la Riba. Nació en 1870 de padre humildes, fue a la escuela de su pueblo. Fue hombre político, sabio, patriota; escribió en 1906 el libro "Nacionalidad catalana". Fue el primer presidente de la mancomunidad de Catalunya en 1917. Murió en Castellterçol el 1 de agosto en la misma casa que nació, emplaza-

da en la plaza. Es uno de los hombres a quien mas debe Cataluña. Visitamos las escuelas de dicha población, de inmejorables condiciones pedagógicas. Fuimos recibidos por sus cultos profesores, que nos explicaron la marcha y orientación que dan a su labor educativa. El Sr. maestro Jesús Aguera nos mostró sus cuadernos escolares y dibujos para que los observaran nuestros pequeños discípulos. La Sra. Feliu-Vadaló, maestra de párvulos, nos dio una breve conferencia sobre el sistema Montesori, que ella con calor y entusiasmo procuró poner al alcance. Dijo que la escuela de hoy es diferente de la de ayer. Enseña los primeros pasos para la vida. Esto es activa social. Enseña a sus pequeños la sociabilidad igual que como vivirán cuando sean mayores. Mientras un niño hace una cosa, otro no se la puede tocar, ha de respetar su libertad; respeto mutuo, vida. Se ayudan mutuamente. Trabajan hasta controlar ellos mismos sus ejercicios que repiten hasta llegar por si

14 Dibuix d'un paisatge de muntanya que tanca el quadern, el 7-7-1936

solos a hacerlo bien, mostrándonos todo su material Montessori que, completo llega a valer 1.000.000. Celebran aquellos días —el pueblo de Castellterçol (castillo solo y solado, tiene en el escudo 3 soles) industria lanera a 800 m sobre el nivel del mar, pueblo moderno—. Celebraba como decíamos la fiesta de las enramadas para solemnizar la festividad del Corpus Cristi, es su fiesta mayor, Ball del ciri, danza de las cintas... Visitamos también la Casa Consistorial.

Proseguimos viaje apeándonos para almorzar en un bosque a la Fabrega a la derecha de la carretera que conduce a Moià, muy pintoresco y con agua abundante. Llegada a Moià. Poco podíamos esperar el grande simpático recibimiento que nos hicieron en dicho pueblo, objeto principal de nuestra excursión. Esperábamos en la entrada del pueblo el Sr. alcalde, secretario, maestros nacionales, escolares y demás autoridades que quisieron dejarnos en nuestro ánimo lazos de amistad y cariño entre ambos pueblos. Parets — Moià, siempre con emoción recordaré este cariñoso recibimiento.

Pasamos allí toda la mañana visitando cuanto de cultura encierra este pueblo único en España, que se distingue por sus fiestas al árbol frutal. Visitamos las zonas en que se divide el pueblo y que tiene relación con la citada fiesta. En ellos hay carteles alusivos al acto con ilustre firmas: Maragall, Torras i Bages, Francisco Macià, Ventura Gasol. Visitamos luego la iglesia de Ntra. Sra. del Remedio, la casa nativa del ilustre Rafael Casanova, defensor de las libertades catalanas, conseller en cap de Catalunya, combatiendo valerosamente contra los ejércitos de España y Francia, bajo una lluvia de balas, cae herido abrazándose a la bandera de la ciudad de Barcelona, la bandera de Sta. Eulàlia. Cae a las pocas horas Barcelona. Felipe V suprime las libertades

catalanas, lo mismo que había hecho en Aragón y Valencia, imponiendo la legislación común. Utilícese la casa de Casanova para Instituto de Cultura de la Mujer. Su atenta directora nos explicó la marcha de dicha institución, mostrándonos todas sus dependencias y la habitación donde nació tan gran hombre. Otro de los grandes hombres moyaneses fue el gran tenor Francisco Viñas Dirdal, fundador de la fiesta Liga Defensa Árbol Frutal. El inolvidable poeta Joan Maragall y el eminente maestro Enrique Morera dedicaron a esta villa un himno escrito expresamente para la fiesta del árbol frutal, que dice así: "Cantem plantant, plantem cantant, que tot és vida. Els bons plançons amb uns bons cants fan més florida". Tiene más cosas que forman la colonia de su nombre. Otro hombre célebre de dicha villa es Pins Davis, actor dramático, hijo también de Moià, casado con Maria Vila, defensores ambos de teatro catalán. Visitamos luego la Biblioteca Popular de la Caixa de Pensions para la Vejez, construida en homenaje a Viñas (epd) donde su simpática y amable bibliotecaria nos dio a conocer como funciona esta institución cultural, poniéndonos de relieve la gran asistencia a ella de los pequeños escolares moyaneses. Hay una hermosa colección, entre ellas, obras de Balmes, Menendez Pelayo, clásicos como Moliere. Moderna como Ignasi Iglesias. Para los pequeños, Tesoro de Juventud. Filosóficas, como Kant, Aristóteles... modas y el Hogar y la moda. Religiosas como La hormiga de oro y el Ave María. Además, cuenta con la Enciclopedia Espasa.

Emprendimos luego la marcha después de haber visto el parc, hacia Sta. Maria de l'Estany, pueblecito a 8 km de Moià. Poco tiempo estuvimos en el, solo el necesario para comer, tomar café en uno de aquel pueblo. Encontramos allí un grupo de de niños de

Barcelona con sus profesores, que también iban de excursión, era el grupo Aribau.

Nos esperaban en Caldes de Montbui el director de las escuelas graduadas de dicha población, Sr. Montserrat; estuvo amabilísimo acompañándonos a ver el Hotel Forns, font del Lleó, agua cuya temperatura es de 89°. Era tarde y como el tiempo apremiaba, fuimos a las Escuelas Agrícolas, patrocinadas por la Generalitat de Catalunya. Su ilustre director, una por uno, fue mostrándonos sus dependencias, dándonos una lección práctica para la obtención de la manteca y el queso. Vimos hermosas vacas holandesas y suizas, gallinas, conejos, cerdos, etc. Admiramos sus viveros para la repoblación forestal; a millares estaban los tuestos de pequeños pinos, encinas, cipreses... Digamos que gratuitamente se repartieron a toda Cataluña para la repoblación de los montes, ya que su tala perjudica en gran manera a la agricultura. El arbolado purifica la atmósfera y atrae la lluvia, fuente de riqueza de un país. Llamó nuestra atención una gran caldera para guardar en invierno el forraje para el ganado, alimento que encuentran delicioso las vacas; de su azúcar mismo, proviene un alcohol que hace conservar bastante fresca dicha hierba.

A las 8 y media de la noche llegamos a Parets. Paramos en el grupo escolar. Ya nos esperaban nuestras madres y hermanas a quienes habíamos telefonado desde Caldes. Nuestros profesores, contentísimos por la buena marcha de la excursión, elogiando nuestro buen comportamiento, alentándonos a la mutua armonía entre padres, maestros y alumnos, ya que la escuela es altamente social. Entonamos por fin el himno excursionista y con más alegría que la de partida marchamos a nuestros hogares a llenar de besos a nuestros queridos padres, agradecidas por lo mucho que hacen para nuestra educación.”

Conclusions

A partir del que llegim, deduïm alguns aspectes en els àmbits pedagògic, lingüístics, catalanistes, polítics i d'educació sexual.

Pel que fa als aspectes pedagògics, el 1935-36 treballen centres interès i cap a finals de curs fan una visita a diverses poblacions properes que practiquen un tipus de pedagogia avançada. Pel que explica, a l'escola de Castellterçol es practicava el mètode Montessori i a Caldes, l'escola agrícola també practicava mètodes avançats d'ensenyament, però no sembla que a la seva escola anessin pas al capdavant d'aquests mètodes. El Consell de l'Escola Nova Unificada, CENU, amb l'objectiu d'una escola nova, gratuïta, única, laica, amb coeducació i en llengua catalana no es crea fins el 27 de juliol de 1936, just quan ella acaba l'escola; el curs 1936-37, la mestra encarregada del CENU a Parets és Catalina Gomis (MASSAGUER, 2007).

El curs 35-36 s'incorpora una assignatura, educació cívica, que promou valors, el coneixement d'articles de la Constitució, etc. També hi ha “falques” en assignatures com la gramàtica, en una anàlisi morfològica: “El soldado español ha sido siempre sufrido y valiente” (17-3-36). Faltaven quatre mesos perquè esclatés la revolta feixista.

S'inculcava molt el fet de l'aprofitament del que els ensenyaven, de ser una “dona de profit”. Les diferències educatives segons el gènere, eren clares. En una còpia del 18 de març de 1936, escriuen: “Pre-aprenentatge: el vestit. Val més satisfer el més artísticament possible una de les primeres necessitats humanes: l'abric. Les dones no han vestit sempre a llur gust perquè l'afany de la dona sempre ha estat agradar, sobretot quan ja és gran. Llavors adquireix, a la vegada que responsabilitat pròpia, el desig de sociabilitat i maternitat. Per això li és ins-

tintivament necessari agradar". Queda clar, doncs, el seu paper.

No sembla que s'incideixi gaire en el foment de l'esperit nacionalista o catalanista. Si un dia parlen de les quatre barres i Guifré el Pilós, el següent dia trobem el Cid Campeador. La història que ensenyen és la d'Espanya, no la de Catalunya (tot i que la fotografia que fan a les alumnes, amb un mapa al darrere, no és el de Catalunya, però tampoc el d'Espanya, sinó un mapa mundi). El 23 d'abril, s'explica que és el Dia del Llibre i "també", Sant Jordi. No sabem si la causa de tot plegat podria ser la procedència de la mestra, de fora de Catalunya, i que parlés castellà.

En cap moment es parla d'educació sexual. L'11 de novembre de 1935 la Paquita escriu: *mi padrina ha comprado un niño... está muy gordo y haremos el bautizo el domingo próximo*. Al marge que en castellà seria "mi madrina", això de "comprar" un nen va més enllà de l'eufemisme: "la cigonya ha vingut de París i ens ha portat un nen" que era el que se solia dir en aquella època. Educació sexual? Més aviat gens.

Pel que fa als aspectes lingüístics, es noten en diverses parts, les "catalanades" pròpies de persones que parlen habitualment el català i escriuen en castellà. Així, trobem el 23 de setembre de 1935 "me han probado bien las vacaciones", i el 6 de maig de 1936 "A dos cuartos de nueve la hermana de la Piquer salía para casarse", o la confusió entre l'ús de la preposició *a* i *en*, com el 22 de juny, en la descripció de l'excursió: "Nos apeamos a Castellterçol". És a dir, la llengua de l'ensenyament era el castellà.

Finalment, un dels àmbits que ens

permet extreure més conclusions és l'observació de la meteorologia. Si agrupem les temperatures diàries del curs 1935-36 per mesos, trobem les següents mitjanes:

setembre	22,1°
octubre	11,8°
novembre	10,6°
desembre	5,5°
gener	9,5°
març	12,1°
abril	14,3°
maig	21,0°
juny	19,8°
juliol	23,1°

Comparades amb l'actualitat, eren més baixes que ara, amb l'agregant que no tenien els mitjans actuals per escalfar-se (parla en una excursió on recullen llenya per a l'estufa dels més petits, i el primer cop que l'encenen és un 12 de desembre i estan a 4°).

L'augment global de les temperatures es va acomplint.

En definitiva, creiem que el quadern reflecteix el que era la vida d'una nena de 13 o 14 anys en aquella època, amb el dia a dia d'anar a l'escola amb il·lusió, ajudar la mare en les tasques de casa, jugar amb les amigues quan podia i anar a treballar en deixar l'escola. Després, casar-se i tenir fills, com així va ser. La majoria de companyes i amigues van seguir camins paral·lels, llevat de la Llúcia Ros, que es va quedar a la masia per ajudar en tasques de la casa, munyir vaques, etc. i la Pilín, la filla del farmacèutic, que va anar a viure a Lleida, va fer el batxillerat, es va casar i quan la Paquita es casava, ella ja tenia quatre fills¹.

¹ Quan la Pilín va marxar de Parets, va mantenir correspondència durant força anys amb la Paquita, que es conserva

Bibliografia

COMAS, J. et al. *Escola Lluís Piqué 75 anys. Parets del Vallès: Ajuntament de Parets del Vallès, 2004.*

GORINA, M. *La fàbrica del camaleó. Indústria Linera, una colònia tèxtil a Parets del Vallès. Parets del Vallès. Ajuntament de Parets del Vallès. Estudis Locals, volum 8, 2010. 319 p.*

MASSAGUER, MA *Segona República, Guerra Civil i primer franquisme a Parets del Vallès. Parets del Vallès, Ajuntament de Parets del Vallès. Estudis Locals, volum 7, 2007. 482 p.*

Webgrafia

<http://www.parets.cat>